

МУСИҚА САНЪАТИДА ДИРИЖЁРЛИК ФАНИНИНГ АҲАМИЯТИ.**Ибрагимова Нилуфар Адхамовна***ГулДУ "Анъанавий хонандалик ва халқ чолғулари" кафедраси катта ўқитувчиси* Телефон: +998972480575

Аннотация: *Жамият маънавиятини юксалтириш — давлат сиёсатининг устувор йўналиши ҳисобланади. Маънавият эса узлуксиз, ҳаракатдаги жараённи, санъатга алоқадор маънавий бойликни ташкил этади. Санъатсиз ҳаёт нурсиз, жилосиз, мантиқсиз ва зерикарли бўлиб қолади.*

Калит сўзлар: *Дирижёр, дирижёрлик техникаси, дирижёрлик аппарати, оркестр, санъат, ижодкорлик, истеъдод, қобилият, машғулот, партитура.*

Санъат нима? Санъат деганда бадиий ижодни тушунамиз, ҳар бир санъат асари ўз жанр хусусиятларига кўра, ҳаёт манзарасини ифодалайди.

Дирижёр - асар мусиқасини ижодий ривожлантирувчи, унинг руҳи билан яшовчи, машаққатли, сабр-бардош талаб қилувчи, масъулиятли касбдир.

Санъатлар ичида энг ёши ва кам ўрганилгани дирижёрлик санъати ҳисобланади. Дирижёрлик амалиёти унинг назариясини анча ортда қолдирди. Бироқ айнан назарияга бўлган эҳтиёж тобора ортиб бормоқда.

Бой ижодий тасаввурсиз дирижёр бўлиш қийин. Жамоани ўзига бўйсундириш учун дирижёр ўз иродасини тарбиялаши керак. Дирижёр муаллимлик қобилиятига эга бўлиши зарур, чунки у машғулотлар жараёнида оркестр ёки хор жамоаларига таълим беради, "нуқсондар"ни ўз вақтида ва ижодий бартараф этишда ижрочиларга ёрдам беради.

Ҳаракатларнинг гўзаллиги, таъсирчанлиги, нозиклиги дирижёрнинг жозибадорлиги – ўзининг сезгирлиги билан бошқаларни мафтун эта олиш дирижёрга хос хусусиятлардир. Ижро жараёнида дирижёр бир, икки, уч соатлаб ҳамиша ҳаракатда бўлади, демак у жисмоний жиҳатдан саботли бўлиши керак.

Дирижёр фаолиятининг барча жараёнлари ундан кучли иродани талаб қилади. Дирижёр ўз ҳатти-ҳаракатини онгли равишда тартибга солиши ва кўзлаган мақсадини амалга оширишда учрайдиган тўсиқларни бартараф этишга ҳаракат қилмоғи лозим.

Ҳозирда мусиқа ижрочилиги юксалди, замонавий муаллифлар яратаётган партитуралар ҳам ўта мураккаблашди. Буларнинг барчаси дирижёрдан юқори меҳнат самарадорлигини қисқа вақт ичида асар устида ишлай билишни талаб қилади. Шундай экан, бу ўринда дирижёр маҳорати ўта муҳимдир. Бироқ дирижёрлик касбига ўқитишнинг муайян қийинчиликлари борки, булардан бири бўлажак дирижёр ўзининг энг асосий «чолғуси» бўлган оркестр билан узвий мулоқотда бўла олмаслигидир. Оркестр ўрнига фортепианодан фойдаланадилар, аммо унинг товуш чиқариш йўли буткул бошқача. Оркестрда

ижрочилик имкониятлари кенг ва турли эканлиги боис у ҳар қандай мусиқий чолғуга қараганда мураккабдир. Асосий мураккаблик шундаки, оркестрда малака ва истеъдоди турли хил бўлган одамлар ишлайдилар ва уларнинг ҳар бири ўзига хос феъл-атвор, эҳтирос ва бошқа руҳий ҳамда ҳиссий хусусиятларга эга бўладилар. Шу боис дирижёрлик бошқа ижрочилик мутахассисликларига нисбатан мураккаб ишдир.

XX асрнинг ярмидан бошлаб замонавий мусиқа анча мураккаблашди ва оркестрни бошқаришда юксак дирижёрлик техникасига эга бўлиш муҳимлигини кўрсатди. Шундай қилиб, дирижёрлик техникаси нима?

Бизнинг фикримизча, дирижёрлик техникаси, аввало, дирижёр томонидан унинг қўллари ҳаракатлари ёрдамида ижро этилаётган мусиқани талқин этишдир.

Дирижёрлик аппарати деб, унинг бутун жисмини олиш мумкинки, бу аппаратнинг самарали ишлаши учун тана қисми, бош, қўллар, елка ва оёқларга нисбатан тўғри вазият эгалланиши керак. Дирижёрлик аппаратининг барча қисмлари ўзаро боғлиқ ва маълум даражада бир-бирини тўлдир. Умуман, дирижёрнинг бутун ташқи кўриниши эстетикага асосланиши керак: тана табиий ҳолатда, кўкрак қафаси керилган, елкалар тўғриланган бўлмоғи лозим ва биз дарс жараёнларида мана шундай муҳим кўрсатмаларга амал қилишимиз лозим.

Умуман олганда дирижёрлик жуда мураккаб ва маъсулиятли фан бўлиб, бўлажак мусиқа ўқитувчиларини мактаб таълимига тайёрлашда ўзига хос педагогик ёндашув, малакавий маҳорат, таълимни синф ва аудиториядан ташқари машғулотнинг уйғунлигида тизимли йўлга қўйиш, илғор тажрибалардан фойдаланган ҳолда уюштириш, талабаларда бу фан уларни келгуси фаолиятида “етакчи” аҳамият касб этиб, англаш кўникмаларини ҳосил қилиш ва фан сирларини қунт билан эгаллаб боришларини талаб қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Азимов. К. “Ўзбекистон дирижёрлари” Т., 2001.
2. Козимов Ж. “Хор дирижёрлигида оддий ва мураккаб ўлчовларни ўрганиш услублари” Т., 2016.
3. Тошматов. Э. “Дирижёрлик” Т., 2008.